

Гловюк Ірина Василівна,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту права Львівського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТНИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Після 24 лютого 2022 вже внесено велику кількість доповнень та змін до КПК України, більша частина яких торкається якраз провадження в умовах воєнного стану. При цьому ст. 615 КПК України вже змінила дві редакції. Проте, не усі питання ще вирішені, на що справедливо звертається увага у дослідженнях [1–4], і тому є пропозиції щодо подальшого удосконалення правової процедури в умовах воєнного стану. Зокрема, ряд змін пропонується проектом Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану (№ 7370 від 11.05.2022) [5].

Зупинимось на аналізі змін саме до Розділу IX-1 КПК України. Зокрема, пропонується викласти п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України у редакції: «2) відсутня можливість здійснення правосуддя судом або інша об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 186, 187, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245–248, 250 та 294 цього Кодексу – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури з урахуванням вимог статті 37 цього Кодексу за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором». Крім доповнення у якості умови «відсутня можливість здійснення правосуддя судом» (що, загалом, за змістом у аспекті неможливості здійснення слідчим суддею повноважень нічого не додає, адже і зараз відсутність об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень наявна і у ситуації неможливості здійснення правосуддя судом), важливо, що вже не прописано можливість делегування керівнику органу прокуратури «повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152–156-1, 185, 186, 187, 189–191, 201, 255–255-2, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 365, 377–379, 402–444 Кримінального кодексу України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі

особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину», що, без сумніву, слід підтримати, зважаючи на певну невизначеність цих формулювань.

Натомість, як альтернативний механізм пропонується передбачити зміни до п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України, а саме: «Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати строку, визначеного статтею 211 цього Кодексу. Якщо в умовах воєнного стану наявні об'єктивні обставини, що унеможливають доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 цього Кодексу, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі затриманої особи. Якщо затриману особу неможливо доставити до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 цього Кодексу, для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу або забезпечити її дистанційну участь під час розгляду відповідного клопотання, така особа негайно звільняється». Тобто, якщо не буде можливості не пізніше шістдесяті годин з моменту затримання доставити підозрюваного до слідчого судді, розгляд клопотання пропонується здійснювати за дистанційної участі особи. Якщо і такий дистанційний розгляд буде неможливо забезпечити, то особа звільнятиметься.

Відповідно, виключаються норми про 216 годинне затримання без ухвали слідчого судді та постанови керівника органу прокуратури.

Без сумніву, рух у напрямку відновлення процесуальних гарантій судового контролю права на свободу слід підтримати. Проте, при дистанційному розгляді є небезпека щодо забезпечення ефективної участі особи у контексті якості зв'язку, що є особливо критичним саме у воєнний час, і того, який чином буде забезпечено ефективний захист з боку захисника, особливо захисника за договором (якщо такий є), якщо він фізично не знаходитиметься поряд із клієнтом. О.М. Дроздов, коментуючи норми ч. 12 ст. 615 КПК України щодо дистанційної участі захисника, слушно зазначив, що має бути врахована думка захисника та його підзахисного щодо можливості здійснення «дистанційного захисту» з огляду на такі конвенційні вимоги як практичність та дієвість (ефективність) професійної правничої допомоги, зокрема в аспекті конфіденційності спілкування з адвокатом (про відсутність приватності під час відеоконференцій див. рішення ЄСПЛ у справах «Сахновський проти Росії» (*Sakhnovskiy v. Russia*) [ВП], § 104; «Горбунов і Горбачов проти Росії» (*GorbuNov aNd Gorbachev v. Russia*), § 37). Аудіозв'язок не здатен повною мірою відповідати вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Доцільно забезпечувати

дистанційну участь захисника за необхідності шляхом проведення окремої процесуальної у режимі відеоконференції, яка має фіксуватися за допомогою технічних засобів відеозапису [3, с. 43]. Більше того, у зауваженнях НААУ пропонувалося формулювання: «12. Слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії за першої можливості, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео, аудіовз'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника, у разі, якщо захисник на це погоджується» [6].

Крім того, пропонується «автоматичне» продовження запобіжного заходу не на 2 місці, як зараз, а на 120 днів. Стосовно обрахування строку днями, слід погодитись повністю, проте, тривалість цього строку видається надто великою для перебування під вартою без судового рішення. І за 2 місяці цілком можна вирішити питання про зміну територіальної підсудності в умовах воєнного стану.

Отже, аналіз пропозиції проєкту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану (№ 7370 від 11.05.2022) показує, що ряд положень потребують доопрацювання у контексті його майбутньої реалізації із дотриманням вимог належної правової процедури як елементу верховенства права.

Список використаних джерел

[illegible]

2. Михайленко В. Еволюція судової практики у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: запобіжні заходи. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/evolyuciya-sudovoyi-praktiki-u-kriminalnomu-provazhe-ni-v-umovah-voenogo-stanu-zapobizhni-zahodi.html>.

3. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 58 с. URL: <https://www.academia.edu/78447702/>

4. Фоміна Т. Рогальська В. Особливий режим слідства. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. URL: <https://zib.com.ua/ua/151472.html>.

5. Проект Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану (№ 7370 від 11.05.2022). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billI№fo/Bills/Card/39586>.

6. Зауваження та пропозиції Національної асоціації адвокатів України до проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану» (реєстр. №7183 від 20.03.2022 р.). URL: https://u№ba.org.ua/assets/uploads/c218731fb1cdbc6ba9c_file.pdf.

Грига Марія Андріївна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЕКСПЕРТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія РФ та запровадження воєнного стану на території нашої держави, на жаль, стали ключовими чинниками, які прямо чи опосередковано впливають на всі процеси та відносини як в Україні, так і за її межами. Кількість облікованих за даний період правопорушень невинно зростає, адже ворог щодня вчиняє все нові й нові злочинні діяння. Але навіть за таких вкрай складних умов правоохоронні органи продовжують діяльність з документування та розслідування кримінальних правопорушень.

Судова експертиза, як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, є вагомим засобом для підвищення ефективності розслідування та формування якісної доказової бази. Умови воєнного часу зумовили зміну потреб у проведенні експертних досліджень певних видів. Так, в результаті ведення бойових дій на території України було пошкоджено та знищено велику кількість майна фізичних осіб, підприємств, установ, організацій, а також техніки військового призначення ЗСУ, що передбачає необхідність визначення розмірів матеріальних збитків. За таких умов зросла потреба у проведенні, судово-економічних експертиз, що включають експертизи бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій. Варто акцентувати, що